

indgår i forhandlingsøkonomiske netværk og meningssammenhænge. Jan Ols-sons artikel omhandler samspillet mellem erhvervsliv og myndigheder på lokalt niveau med Sverige som eksempel, og der argumenteres for, at der også her er sket en styrkelse af forhandlingsøkonomiske og institutionelle arrangementer. Den empiriske dokumentation understøtter dog ikke klart, at der skulle være tale om samme drivkræfter og motiver på lokalt som nationalt niveau.

Der er megen sund empirisk viden og interessante problematiseringer i de fleste bidrag. Bogens to hovedproblemer er nok, at den dels som mange antologier lider under mangel på sammenbindingskraft, dels teoretisk har vanskeligt ved at få ambition og præstation til at hænge sammen. Nogle af bidragyderne synes ikke at være særlig tyngt af den formulerede teoriramme. Antologien bærer også den spaltning i sig, at institutionsanalysen opfattes forskelligt. Nogle lægger vægt på kontingente adfærdssammenhænge, mens andre lægger vægt på institutionernes »tingsliggørelsestendens«. Spændvidden går derfor mellem de empirisk overvejende processuelle analyser og Berrefjord med fleres forsøg på at udarbejde en strukturel institutionsteori. De sidste skal roses for, at institutionsteorien bliver mere end en genlæsning af »klassikerne«, men man kan godt være noget skeptisk, når der ikke er nogen materiel binding til policyindhold og politikdannelse. For ikke at ende i en funktionalistisk teoridannelse, må der udvikles begreber, der kan hjælpe til med at differentiere analysen på de enkelte politikområder.

Lene Dalsgaard
Aalborg Universitetscenter

Håkan Wiberg (red.), *Farväl till avskräckningen?*, Lund: Lund University Press, 1989, 209 s., Skr. 165,00.

Afskrækkelsesbegrebet er ét af de mest omtalte og omstridte begreber i den sikkerhedspolitiske litteratur. Utallige bøger og artikler har endevendt begrebet og dets konkrete politiske manifestationer. Mange forskellige analytiske synsvinkler har været anlagt, ofte kombineret med meget forskellige politiske holdninger. I forlængelse heraf har konklusionerne været meget forskellige, både hvad angår empirisk indhold og politisk tendens. Det er derfor med nogen skepsis, at man begynder på endnu en bog om emnet: kan der snart skrives mere om den sag, som er værd at læse?

Lad det være sagt med det samme: *Farväl till avskräckningen?* er værd at ofre nogle timer på – selv om størstedelen af de syv artikler, skrevet af fem freds- og konfliktforskere, hverken præsenterer helt nye analyser eller nye synspunkter. Bogen indeholder en række artikler, som indgik i Sveriges bidrag til et FN-studie af afskrækkelse, og værdien ligger primært i den generelle oversigt over afskrækkelsens grundproblemer samt gennemgangen af, hvorledes disse problemer manifesterer sig i enkelte afgrænsede tilfælde. Blandt de bedre bidrag er tre af Håkan Wiberg og et af Wilhelm Agrell.

indgår i forhandlingsøkonomiske netværk og meningssammenhænge. Jan Ols-sons artikel omhandler samspillet mellem erhvervsliv og myndigheder på lokalt niveau med Sverige som eksempel, og der argumenteres for, at der også her er sket en styrkelse af forhandlingsøkonomiske og institutionelle arrangementer. Den empiriske dokumentation understøtter dog ikke klart, at der skulle være tale om samme drivkræfter og motiver på lokalt som nationalt niveau.

Der er megen sund empirisk viden og interessante problematiseringer i de fleste bidrag. Bogens to hovedproblemer er nok, at den dels som mange antologier lider under mangel på sammenbindingskraft, dels teoretisk har vanskeligt ved at få ambition og præstation til at hænge sammen. Nogle af bidragyderne synes ikke at være særlig tyngt af den formulerede teoriramme. Antologien bærer også den spaltning i sig, at institutionsanalysen opfattes forskelligt. Nogle lægger vægt på kontingente adfærdssammenhænge, mens andre lægger vægt på institutionernes »tingsliggørelsestendens«. Spændvidden går derfor mellem de empirisk overvejende processuelle analyser og Berrefjord med fleres forsøg på at udarbejde en strukturel institutionsteori. De sidste skal roses for, at institutionsteorien bliver mere end en genlæsning af »klassikerne«, men man kan godt være noget skeptisk, når der ikke er nogen materiel binding til policyindhold og politikdannelse. For ikke at ende i en funktionalistisk teoridannelse, må der udvikles begreber, der kan hjælpe til med at differentiere analysen på de enkelte politikområder.

Lene Dalsgaard
Aalborg Universitetscenter

Håkan Wiberg (red.), *Farväl till avskräckningen?*, Lund: Lund University Press, 1989, 209 s., Skr. 165,00.

Afskrækkelsesbegrebet er ét af de mest omtalte og omstridte begreber i den sikkerhedspolitiske litteratur. Utallige bøger og artikler har endevendt begrebet og dets konkrete politiske manifestationer. Mange forskellige analytiske synsvinkler har været anlagt, ofte kombineret med meget forskellige politiske holdninger. I forlængelse heraf har konklusionerne været meget forskellige, både hvad angår empirisk indhold og politisk tendens. Det er derfor med nogen skepsis, at man begynder på endnu en bog om emnet: kan der snart skrives mere om den sag, som er værd at læse?

Lad det være sagt med det samme: *Farväl till avskräckningen?* er værd at ofre nogle timer på – selv om størstedelen af de syv artikler, skrevet af fem freds- og konfliktforskere, hverken præsenterer helt nye analyser eller nye synspunkter. Bogen indeholder en række artikler, som indgik i Sveriges bidrag til et FN-studie af afskrækkelse, og værdien ligger primært i den generelle oversigt over afskrækkelsens grundproblemer samt gennemgangen af, hvorledes disse problemer manifesterer sig i enkelte afgrænsede tilfælde. Blandt de bedre bidrag er tre af Håkan Wiberg og et af Wilhelm Agrell.

I et indledningskapitel skriver Wiberg, at det er vigtigt at trænge ind i symbolværdien af sikkerhedspolitiske doktriner og strategisk teori. Blandt andet fremhæves, at henvisning til behovet for afskrækkelse er ret så perfekt som legitimation for våbenanskaffelser, idet den rationalitetskalkule, man tilskriver modstanderen, altid kan tilpasses og dermed er usårlig over for iagttagelige fakta. I et centralt afsnit om »Avskräckningens grundproblem« understreges, at selve termen afskrækkelse er flertydig, hvorfor man må præcisere indholdet af en påstand, for eksempel at afskrækkelsen har fungeret, eller at et bestemt forslag er et realistisk alternativ til afskrækkelse, før den kan gøres til genstand for analyse. Med hensyn til det første spørgsmål sammenfattes resultaterne af forskellige studier med, at de er så flertydige, at de næppe kan få nogen, som tror på afskrækkelsen, til at opgive denne tro, og at de endnu mindre kan overbevise mennesker med den modsatte tro. I forlængelse heraf nævner Wiberg, at den politiske holdbarhed af en eller anden afskrækkelsespolitik ikke så meget afgøres af akademiske analyser som af politiske vurderinger – en konstatering som det er nyttigt af få slået fast, selv om den er selvfølgelig – og for den politiske vurdering vil et afgørende argument ofte være, at afskrækkelsen »jo« hidtil har vist sig effektiv ved, at det ikke er kommet til krig. Dette arguments holdbarhed vurderer Wiberg derefter ud fra forskellige synsvinkler. Oversigten over alternativer til afskrækkelse omfatter en gennemgang af forskellige forslag, herunder den gruppe som fremføres under betegnelsen »fælles sikkerhed«, samt en værdifuld diskussion af, i hvilken forstand de forskellige alternativer kan kaldes realistiske. Samtidig er det dog en svaghed ved denne diskussion, at de specifikke problemer i det internationale samfund (for eksempel i Europa), som udgør en del af baggrunden for afskrækkelsespolitikken, ikke inddrages. I bogens afsluttende afsnit uddyber Wiberg spørgsmålet om realismen hos et alternativ som dels et problem vedrørende logik, dels vedrørende politisk magt i dets forskellige aspekter, og han konkluderer, at vi aldrig kan vide med sikkerhed, hvilke sider af virkeligheden, det er muligt at forandre og i hvilket tidsperspektiv – »det finns knappast något annat sätt att ta reda på det än att försöka« (p. 198).

Wilhelm Agrell beskæftiger sig med forholdet mellem afskrækkelse og ikke-provokation på grundlag af den europæiske debat og specielt de nordiske landes erfaringer. Efter at have givet en oversigt over, hvad der kaldes en »moderat« og en »radikal« kritik af NATO's og USA's kernevåbenstrategi, gennemgår Agrell de nordiske landes sikkerhedspolitiske historie i sammenhæng med ideen om ikke-offensivt forsvar og dets formodede ikke-provokative virkning. Sammenlignet med den omfattende litteratur, der findes om emnet, er det en hurtig oversigt – hvad forfatteren også selv fremhæver. Alligevel lykkes det at pege på nogle centrale problemer, når de nordiske lande har skullet håndtere dilemmaet mellem afskrækkelse og »beroligelse« (som det også kaldes), og illustrere relevansen for diskussionen om ikke-offensive forsvarsstrategier. Det karakteriserer generelt Agrells artikel, at han er særdeles forsigtig med at formulere enkle konklusioner.

Jan Øbergs artikel om »Avskräckning som bestraffning och antropocentrism« har en anden karakter. Formålet er at forstå *ideen* om afskrækkelse (snarere end selv afskrækkelsen) i den militære sfære i dens sammenhæng med et mere omfat-

tende tankesystem om forbrydelse og straf i den civile sfære, idet begge for magteliter har til formål at opretholde orden, lydighed og loyalitet. I analysen af sådanne sammenhænge kan Øberg både være opfindsom på en frugtbar måde og bemærkelsesværdigt ukritisk, det sidste ikke mindst i de videre konklusioner.

Således efterlyses en ny etik »där ansvar och omsorg är obegränsad i tid och rum« (p. 172), og som norm anbefales »något i stil med: *'handla så att effekterna av Din handling är förenliga med beständigheten av verkligt mänskligt liv'* eller: *'I Dina nuvarande beslut, inberäkna människans framtida helhet blandt det Du vill ha kvar'*« (kursiveret i teksten, p. 180). Hvis Øberg er i tvivl om værdien af anbefalinger i stil med disse, mærkes det ikke.

Erik Beukel

Institut for Erhvervsret og Politologi